

ЗА АКТУАЛИЗИРАНЕ НА ОЦЕНКАТА НА СПОРТНИТЕ ПОСТИЖЕНИЯ НА КАНДИДАТ-СТУДЕНТИТЕ ЗА СПЕЦИАЛНОСТ ТРЕНЬОР ПО “ЛЕКА АТЛЕТИКА” В НСА “ВАСИЛ ЛЕВСКИ”

доц. Апостол Славчев, д-р, доц. Паскал Паскалев, д-р

FOR ACTUALIZATION THE RATING OF THE SPORTS ACHIEVEMENTS OF CANDIDATE STUDENTS FOR THE SUBJECT COACH IN TRACK AND FIELD IN NSA “VASIL LEVSKI”

assoc.prof. A.Slavchev, PhD,
assoc.prof. P.Paskalev, PhD

key words: track and field, athletics, norms

A comparative analysis between the levels of the achievements in the Bulgarian track and field before 25 years and now. The article suggests new criteria for rating the sports achievements of the candidate students in the subject “Track and field coach” in NSA, which are appropriate to the abilities of the current candidate students.

Леката атлетика е измерим спорт. Изключение са случаите, когато се е проявявало субективност при определяне спортните постижения на състезателите. От друга страна, леката атлетика е многолик спорт. В нейните рамки намират място редица контрастни по своя характер дисциплини – като тласкане на гюле и спортно ходене, спринт и маратон, овчарски скок и крос-кънтри и т.н. Примерите на подобни контрасти могат да бъдат много, а това означава, че е изключително трудно да се намери онзи критерий, който да се използва за съпоставка между постиженията в различните лекоатлетически дисциплини. Може би това е една от причините, едва след 90 годишното си съществуване, ИААФ да направи официален опит да създаде критерии за определянето на ранкинг листа между лекоатлетите в света. Един от основните критерии за класиране в случая е точкова оценка на постиженията в леката атлетика, разработена и успешно внедрена от унгареца с български произход Спириев.

В България до 1992 год. оценката на нивото на спортните постижения се осъществяваше на базата на така наречената Единна Републиканска Спортна Квалификация (ЕРСК). Критериите в нея служеха и като нормативи за оценка на постиженията на кандидат-студентите по лека атлетика в НСА. Но докато ЕРСК се обновяваше на всеки 4 години, то по-голямата част от досега действащите кандидат-студентските нормативи са с повече от 25 годишна история. Тъй като, предложената от ИААФ таблица за точкова оценка на постиженията в леката атлетика, е унифицирана за всички дисциплини, ние решихме, че е възможно на тази база да се потърсят възможности за актуализиране и синхронизиране на тежестта на нормативите за оценка на спортните постижения на кандидат-студентите за специалност треньор по “Лека атлетика” в НСА “Васил Левски”. Във връзка с настоящото изследване ние си поставихме следните задачи:

1. Да се сравни нивото на сегашните постижения и постиженията в лекоатлетическите дисциплини в България постигнати преди 25 години, когато са въведени изпитните нормативи за специалност “Лека атлетика”.

2. Да се съпостави тежестта на досега използваните изпитни нормативи за различните лекоатлетически дисциплини.

3. Да се разкрие съответствието на прилаганата до този момент нормативна база с реалните възможности на потенциалните кандидат-студенти през разглежданите години.

4. Да се предложат нови критерии за оценка на постиженията на кандидат-студентите по лека атлетика, които от една страна да са съобразени с реалните възможности на кандидат-студентите, а от друга, да имат близък точков еквивалент по таблиците на ИААФ.

МЕТОДИКА

От ранглистите по отделните дисциплини в леката атлетика у нас през 1978 и 2003 год., посредством вариационен анализ ние определихме средното постижение на първите 10 състезатели. На всеки един от получените средни резултати и на всеки от изпитните критерии бе определен точковия еквивалент, съобразно таблиците на ИААФ. Така получените данни бяха подложени на математико-статистическата обработка и сравнителен анализ. При окончателното оформяне на предложените за актуализация изпитни нормативи, данните бяха подложени на експертен спортно-педагогически анализ.

АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ

На таблици 1 и 2 са представени резултатите от математико-статистическата обработка на данните, съответно за жени и мъже. Точковият еквивалент на постиженията, които са предмет на настоящия анализ, е изложен графически съответно на фигури 1 и 2.

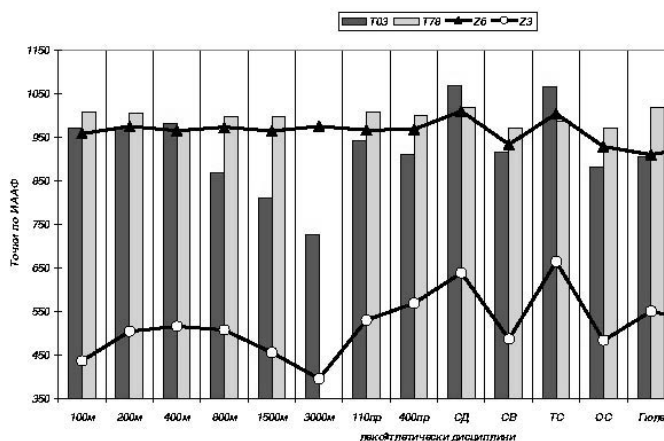
Таблица 1

жени	Дисциплини															
показатели	100м	200м	400м	800м	1500м	3000м	100пр	400пр	СД	СВ	ТС	ОС	Гюле	Диск	Копие	Чук
Хср78	11,8	24,14	54,27	2,04,20	4,20,8	9,48,3	13,97	60,45	610	172			16,96	55,70	52,26	
Т78	1058	1067	1060	1080	1044	950	1035	1036	991	901			973	959	904	
Хср03	12	24,22	56,34	2,13,98	4,29,66		15,03	65,63	5,83	173	13,47	340	13,47	39,52	41,74	34,59
Т03	1033	1061	994	920	979	870	912	905	928	912	1049	740	755	658	707	505
Прираст в %	-2	-1	-6	-15	-6	-8	-12	-13	-6	+1			-22	-31	-22	
Z6	1003	1045	1015	1016	991	960	1014	1044	979	933	995	943	900	881	862	763
Z3	718	723	712	603	619	561	682	799	610	560	836	409	548	482	489	512

Таблица 2

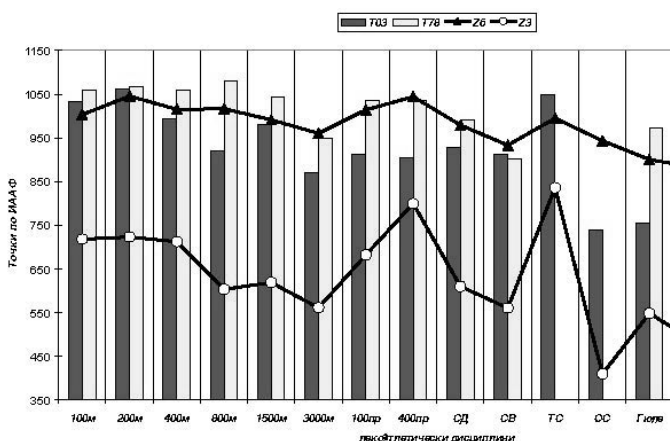
мъже	Дисциплини															
показатели	100м	200м	400м	800м	1500м	3000м	110пр	400пр	СД	СВ	ТС	ОС	Гюле	Диск	Копие	Чук
Хср78	10,59	21,53	48,50	1,51,16	3,48,31		14,56	53,15	748	211	15,43	505	18,30	54,41	75,07	65,55
Т78	1007	1004	968	996	998		1007	1000	1017	972	986	971	1018	945	1102	952
Хср03	10,70	21,77	48,27	1,55,95	4,03,86	9,02,18	15,01	55,39	773	205	16,17	473	16,43	47,15	58,47	49,55
Т03	971	971	981	869	810	726	941	910	1069	914	1065	880	905	808	765	701
Прираст в %	-4	-3	+1	-13	-19		-7	-9	+5	-6	+8	-9	-11	-14	-31	-26
Z6	958	975	965	973	964	975	966	968	1010	933	1004	928	910	928	889	896
Z3	437	505	516	508	456	396	531	569	639	487	665	484	551	525	557	474

Фиг. 2. Точков израз на нивото на първите 10 постижения по лека атлетика в България за 19 и 2003 г. (Т03) и на критериите за оценка на кандидат-студенти - мъже

Сравнението между абсолютните стойности на средните постижения на първите 10 атлети, показва, че в повечето дисциплини резултатите от 1978 г. превъзхождат тези от 2003 год. Изключение правят само една дисциплина при жените (скок на височина) и три

Фиг. 1. Точков израз на нивото на първите 10 постижения по лека атлетика в България за 19 и 2003 г. (Т03) и на критериите за оценка (Z6 и Z3) на кандидат-студенти - жени

дисциплини при мъжете (400 м, скок на дължина и троеен скок), където средното постижение от 2003 е по-високо от съответното през 1978. Прирастът в тези дисциплини, изчислен на базата на съпоставянето на точковия еквивалент на постиженията, обаче, е сравнително малък, между 1 и 8 процента.

Най-голямото изоставане през 2003 год. се наблюдава в резултатите при хвърлянията и в двата пола. При жените най-голямо е отстъплението при мятане на диск – 31%, но не по-малко изразено е и снижаването на резултатите при тласкането на гюле и хвърлянето на копие – 22%. При мъжете най-големият спад също е с 31% и се отнася до хвърлянето на копие. Следват 26% изоставане на резултатите при мятане на чук, 14% при диск и 11% за гюле.

Втората група дисциплини, в които се наблюдават сравнително по-изразен спад на постиженията през 2003 год., са средните и дългите бягания. При мъжете това се отнася за дисциплините 800 и 1500 м, където резултатите са по-ниски съответно с 13 и 19%, докато за жените по-голямо е отстъплението в резултатите на 800 м с 15%. Тук следва да се отбележи, че в предмета на анализа влизат само дисциплините, които са включени в изпита за специалност "Лека атлетика" в ТФ на НСА, поради което резултатите в дългите бягания на 5 км, 10 км и полумаратон и маратон не са изследвани, но експертното мнение на специалистите е, че в тях отстъплението няма да е по-малко изразено.

Третата група дисциплини, за които може да се отбележи, че е на лице изразен спад на постиженията, са препятствените бягания. Това в по-голям процент се наблюдава при жените, където за 100 м пр.б. отстъплението е 12%, а за 400 м пр.б. – 13%. При мъжете, макар и по-слаба, също е на лице подобна тенденция – 7% спад при 110 м пр.б. и 9% за 400 м пр.бягане.

При скоковете спадът през 2003 год. е по-слабо изразен и се свързва със средното постижение на мъжете в овчарския скок – 9% и скока на височина – 6%. При жените е на лице отстъпление в скока на дължина с 6%.

Сравнително с най-малък процент е отстъплението през 2003 год. на резултатите в спринтовите бягания, при мъжете и при жените – от 1 до 6%.

Във връзка с втора задача ние определихме тежестта на досега използваните изпитни нормативи в НСА за различните лекоатлетически дисциплини, като изчислихме точковия им еквивалент по таблиците на ИААФ. На таблици 1 и 2 и фигури 1 и 2 е представен точковият еквивалент на крайните граници на изискванията за оценка 3 (Z3) и оценка 6 (Z6) на прилаганата нормативна база. Видно е, че само при нормативите за "отличен 6" на мъжете е налице еднаква тежест на изискванията, където точковият еквивалент е 950 (+/-60) точки. Сравнението между критериите за "отличен 6" при жените и "среден 3" за мъже и жени, обаче се отличава с подчертана неравнозначност на изискванията. Фрапиращи са случаите при жените, където изискванията за "среден 3" при 400 м пр.б. и троен скок са с по-висок точков еквивалент от изискванията за "отличен 6" при хвърляне на чук и са малко по-ниско от нормативите за 6 в останалите хвърляния.

От гледна точка на спортно-педагогическия подход, изпитните изисквания освен да са с близка тежест, трябва да отговарят и на реалните възможности на потенциалните кандидат-студенти, за които са предназначени. Практиката показва, че за специалност "Лека атлетика" при ТФ на НСА кандидатстват предимно лекоатлети, класирали се във финалите на своите дисциплини за мъже и жени и юноши и девойки старша възраст. Със своите постижения около 50% от тях влизат в годишната ранглиста на 10-те най-добри спортни резултати и в този смисъл се явяват, като представители на лекоатлетическия елит в България за съответната година. От тази гледна точка ние счетохме за необходимо да проверим, до колко изискванията за "отличен 6" отговарят на възможностите на най-добрите 10 лекоатлети в разглежданите от нас години.

Както се вижда от фигури 1 и 2, с малки изключения при жените и при всички дисциплини при мъжете, досега действащите критерии за "отличен 6" имат по-ниско ниво спрямо средните стойности за възможностите на първите десет лекоатлети за 1978 год. Прави впечатление, че при мъжете и особено при жените критериите за хвърлянията значително отстъпват на тогавашното ниво на постиженията в хвърлянията. Същите критерии, отнесени към възможностите на настоящите атлетите, вследствие на вече отбелязаните по-горе отстъпления, в повечето случаи надвишават значително средните данни за първите десет постижения. Това е особено подчертано за дисциплините от хвърлянията.

Тази констатация за наличието на несъответствие между възможностите на 10-те най-добри лекоатлети по дисциплини и нормативната база прилагана през 2003 година, се потвърждава и от практиката. В последните няколко години сме свидетели към прогресивно намаляване на кандидат-студентите за специалност треньор по "Лека атлетика". Причините за това, както се казва, са комплексни. Разбира се, тук основни са демографския срив и намаляването на децата в България като цяло, но от значение е и разкриването на спортни специалности в други висши учебни заведения в страната, където нормативите за прием са сведени до символични изисквания по тестове за физическа активност. Досега действащите критерии за оценка на кандидат-студентите за специалност треньор по "Лека атлетика" са в противовес на тази тенденция и в известен смисъл демотивират младите лекоатлети да продължат образованието си в тази насока. Нещо повече, може да се каже, че завишените наши нормативи индиректно насочват потенциалните кандидат-студенти към новосъздадените спортни специалности в другите университети. Ето защо считаме, че е на лице необходимост за актуализиране на оценката на спортните постижения на кандидат-студентите за специалност треньор по "Лека атлетика" в НСА "Васил Левски".

В тази връзка ние разработихме и предлагаме в таблици 3 и 4 нови критерии за оценка, при изготвянето на които се стремяхме от една страна те да са съобразени с реалните възможности на кандидат-студентите, а от друга, да имат еднаква тежест като постижения в леката атлетика. При решаването на тази задача основен наш ориентир бе средното постижение на първите 10 лекоатлети в изпитните дисциплини. Експертният анализ на данните сочи, че нормативи с точков еквивалент по таблиците на ИААФ в границите от 550 до 950 точки ще удовлетворят горе поставените изисквания. В случая горната граница от 950 т. е критерий за получаване на "Отличен 6", а праг за "Среден 3" се явяват постиженията с ниво от 550 точки. Допълнително за да се стимулират лекоатлетите от изоставящите дисциплини, нормативите за тях експертно са коригирани с 50 т. по скалата на долу. Критериите в многобоя изчислихме на базата на средния точков еквивалент на постиженията в тях, а за спортното ходене използвахме регресионните модели за контрол и оценка на постиженията в тестовете 3 км и 5 км, съответно за жени и за мъже, предложени в методичната литература.

Таблица 3

Нормативи за прием на кандидат -студенти (жени) за специалност “Лека атлетика” 6” при други дисциплини.

Дисциплини	Оценка						
	6	5,5	5	4,5	4	3,5	3
100	12,6	13,0	13,4	13,8	14,4	14,8	15,2
200	25,8	26,8	27,8	28,8	30,3	31,1	32,1
400	59,4	60,9	62,4	64,4	68,4	70,4	72,4
800	2,15,00	2,18,50	2,22,00	2,25,00	2,32,50	2,36,00	2,40,00
1500	4,41,00	4,48,00	4,56,00	5,04,00	5,20,00	5,28,00	5,38,00
3000	10,05,00	10,22,00	10,39,00	10,57,00	11,34,00	11,54,00	12,15,00
3кмСХ	15,20,00	16,00,00	16,40,00	17,20,00	18,40,00	19,20,00	20,00,00
100пр	15,0	15,4	15,8	16,4	17,4	17,8	18,4
400пр	1,05,4	1,07,9	1,09,9	1,12,4	1,16,9	1,19,4	1,21,9
СД	5,70	5,50	5,30	5,10	4,60	4,40	4,20
СВ	170	165	160	155	145	140	135
ТС	12,20	11,70	11,20	10,70	10,00	9,50	9,00
ОС	360	350	340	330	300	280	260
Г	15,00	14,20	13,40	12,60	11,00	10,20	9,40
Д	49,50	47,00	44,50	42,00	36,00	33,50	31,00
К	50,00	47,00	44,00	41,00	36,00	33,00	30,00
Ч	55,00	52,00	49,00	46,00	40,00	37,00	34,00
7бой	4800	4500	4200	3900	3400	3100	2800

Таблица 4

Нормативи за прием на кандидат -студенти (мъже) за специалност “Лека атлетика”

Дисциплини	Оценка						
	6	5,5	5	4,5	4	3,5	3
100	10,7	10,9	11,1	11,3	11,6	11,8	12,0
200	22,1	22,5	22,9	23,3	24,2	24,6	25,1
400	49,4	50,4	51,4	52,4	54,4	55,4	56,4
800	1,54,50	1,56,50	1,58,50	2,01,00	2,05,00	2,07,50	2,10,00
1500	3,56,00	4,00,00	4,05,00	4,09,00	4,19,00	4,24,00	4,29,00
3000	8,38,00	8,48,00	8,58,00	9,08,00	9,30,00	9,41,00	9,53,00
5кмСХ	22,00,00	22,30,00	23,00,00	23,30,00	24,30,00	25,00,00	25,30,00
110пр	15,1	15,5	15,8	16,2	17,0	17,5	17,9
400пр	55,4	56,9	58,4	59,9	1,02,4	1,03,9	1,05,4
СД	7,00	6,70	6,40	6,10	5,70	5,50	5,20
СВ	203	198	193	188	178	173	168
ТС	14,70	14,20	13,70	13,20	12,30	11,80	11,30
ОС	480	460	440	420	390	370	350
Г	16,30	15,50	14,70	13,90	12,10	11,30	10,50
Д	49,50	46,50	44,00	41,50	36,00	33,50	30,50
К	64,00	62,00	58,00	54,00	47,00	43,00	40,00
Ч	59,00	56,00	53,00	50,00	43,00	40,00	37,00
10бой	6300	6000	5700	5400	4700	4400	4100

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

1.Сравнението между абсолютните стойности на средните постижения на първите 10 атлети, показва, че в повечето дисциплини резултатите от 2003 г са по-слаби от тези през 1978 год., като най-голямо изоставане се наблюдава в резултатите при хвърлянията и в двата пола, а сравнително с най-малък процент е отстъплението на резултатите в спринтовите бягания. Само в една дисциплина при жените (скок на височина) и три дисциплини при мъжете (400 м, скок на дължина и троен скок), средното постижение от 2003 е по-високо от съответното през 1978.

2.След определянето на тежестта на досега използваните изпитни нормативи в НСА за различните лекоатлетически дисциплини, се установи, че е налице подчертана неравнозначност на изискванията, като изисквания за “Среден 3” в едни дисциплини са с по-висок еквивалент

от изискванията за “Отличен 6” при други дисциплини.

3.Проверката на съответствието на прилаганата до този момент нормативна база с реалните възможности на потенциалните настоящи кандидат-студенти разкри, че критериите за “Отличен 6” са практически недостижими за повечето от елитните ни лекоатлети сред мъжете, жените, юношите и девойките и в известен смисъл демотивират младите лекоатлети да продължат образованието си в тази насока в НСА, като индиректно ги насочват към кандидатстване в новосъздадените спортни специалности в другите университети.

4.В предложената от нас нова нормативна база, критериите за оценка, от една страна имат близка тежест, като ранг на постижения в леката атлетика, а от друга страна – са експертно съобразени с реалните възможности на настоящите кандидат-студенти.

ЗА АКТУАЛИЗИРАНЕ НА ОЦЕНКАТА НА СПОРТНИТЕ ПОСТИЖЕНИЯ НА КАНДИДАТ-СТУДЕНТИТЕ ЗА СПЕЦИАЛНОСТ ТРЕНЬОР ПО “ЛЕКА АТЛЕТИКА” В НСА “ВАСИЛ ЛЕВСКИ”

*доц.д-р Апостол Славчев,
доц.д-р Паскал Паскалев*

Ключови думи: Лека атлетика, Нормативи
Направен е сравнителен анализ между нивото на постиженията в леката атлетика в България преди 25 години и сега. Предложени са нови критерии за оценка на спортните постижения на кандидат-студентите в специалността “Треньор по лека атлетика” в НСА, които са съобразени с реалните възможности на настоящите кандидат-студенти.

Рецензент доц. Йонко Йонов, доктор